

УДК 351.851(477)

Баженков Є.В.

Фонд соціального страхування України

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ АРХІТЕКТОНІКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ОСВІТИ

У статті розглянуто основні чинники розвитку освіти. Визначено рамочні фактори дотримання розробки законів у галузі освіти. Означено основні проблеми галузі освіти. Розтрактовано поняття управління освітніми стратегіями. Проаналізовано головний концепт ефективності досягнення мети осучаснення навчання та виховання. Подано статистику щодо мережі дошкільних закладів та необхідність створення додаткових місць для дітей у функціонуючих закладах дошкільної освіти. Проілюстровано регіональний розподіл закладів дошкільної освіти, навчально-виховних комплексів, чисельність дітей у закладах дошкільної освіти. Візуалізовано кількість охоплення дітей закладами дошкільної освіти різних типів та форм власності, відсоток дітей дошкільною освітою різних форм власності, чисельність дітей на 100 місць у закладах дошкільної освіти та дітей, що перебувають у чергах, кількість створених додаткових місць у закладах дошкільної освіти. Розглянуто основні заходи, які концептуально відобразили позиції освітянської спільноти. Зроблено висновки.

Ключові слова: освіта, фактори, концепція, дослідження, навчальні заклади.

STATE REGULATION OF ARCHITECTONICS OF NATIONAL EDUCATION

Bazhenkov I.

Social Insurance Fund of Ukraine

The main factors of education development were considered in the article. The main points that must be observed when developing laws in the field of education were listed. Such points are compliance with the Constitution of Ukraine; integration of the world educational space; conducting systematic research of target and interested groups; comprehensive development and functioning of the state language; the balance of the new social and economic policy; systematic modernization of the content of education at all levels through the interaction of the fields of education and economy in the focus "economy – efficiency – effectiveness". The main problems of the field of education were identified. Such problems are the systematization of the domestic scientific infrastructure, the increase of fundamental and applied scientific research, the introduction of scientific results into the national economy, the support of scientific publications, the introduction of high technologies, technological transfer. The concept of management of educational strategies was defined, such as development of the national system, reformation, reproduction of the intellectual potential of the people, national science and culture to the world level. The main concept of the effectiveness of achieving the goal of modernizing education and training is analyzed. Such a concept is the development of a competitive, creative personality capable of self-determination, self-realization, and self-improvement. The regional distribution of preschool education institutions and educational complexes and the number of children in preschool education institutions were illustrated. Statistical data on the creation of additional places for children in functioning preschool education institutions were provided. The percentage of children covered by preschool education institutions of different types and forms of ownership, the percentage of children covered by preschool education of different forms of ownership, the number of children per 100 places in preschool education institutions, the number of children waiting in line and the number of additional places created in preschool education institutions were illustrated. The main measures that conceptually reflected the positions of the educational community were considered. Conclusions were made on the topic.

Key words: education, factors, concept, research, educational institutions.

Постановка проблеми. Системна реформа – це предмет суспільного консенсусу, осмислення освіти як основного важелю цивілізаційного та економічного розвитку. Освіта – це гарантія високих соціальних стандартів, комплексне оновлення нормативно-правової бази, створення правових передумов доступності та підвищення ефективності. При розробці законів у галузі освіти необхідно дотримуватись: відповідності Конституції України; інтегрованості світового освітнього простору; проведення системного дослідження цільових і зацікавлених груп; всебічний розвиток та функціонування державної мови; збалансованість нової соціальної та економічної політики; системної модернізації змісту освіти на усіх рівнях через взаємо-

дію галузей освіти та економіки у фокусі «економіка – ефективність – результативність».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням освіти, економічних факторів, розвитку та впливу освіти на економіку країн присвячені праці таких вчених: А. Гальчинського, В. Геєця, Б. Данилишина, В. Захарченко, С. Кузнеця, А. Маршалла, Д. Норта, Р. Нурксе, О. Покатаєвої, П. Самуельсона, Ю. Сафонова, А. Сміта, Р. Солоу, Я. Тінбергена, С. Філіппової, М. Фрідмена, Р. Харрода, Й. Шумпетера, К. Шапошнікова та ін.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження системи освіти, її основних чинників, проблем та пріоритетів.

Виклад основного матеріалу. Інноваційно-модернізаційний концепт освіти, комплексне удосконалення усіх механізмів управління галуззю, ефективне поєднання освітнього і наукового чинників продуктує розвиток процесів. Інноваційне удосконалення системи освіти – це механізм активного пошуку нових форм і методів управління, інтеграція України до високотехнологічних країн світу. Головні проблеми галузі – систематизація вітчизняної наукової інфраструктури, збільшення фундаментальних і прикладних наукових досліджень, упровадження наукових результатів у національну економіку, підтримка наукових видань, запровадження високих технологій, технологічний трансфер. Стимулювання створення наукових центрів із стратегічних напрямків науково-технічного прогресу (нано-, біо- та інфотехнології).

Є нагальна необхідність підвищення статусу та престижу праці педагога. Важливим фактором є співпраця з бізнесом, створення нової економіки освіти, ефективне використання фінансових ресурсів для діяльності галузі. Створення регіональних фондів розвитку освіти, визначення прозорих розрахунків вартості навчання у закладах освіти, формування нових механізмів взаємодії з бізнесом, законодавче стимулювання підприємств у створенні навчальних закладів, запровадження дуальної системи підготовки молоді.

Управління освітніми стратегіями – розбудова національної системи, реформування, відтворення інтелектуального потенціалу народу, вітчизняної науки і культури на світовий рівень. Невід’ємною складовою системи освіти є виховання креативного покоління через фокус переосмислення організації та змісту освітнього процесу на засадах інноваційного розвитку. Головним концептом ефективності досягнення мети осучаснення навчання та виховання – є розвиток конкурентоспроможної, творчої особистості, спроможної до самовизначення, самореалізації, самовдосконалення. Ультростратегією на сьогодні є: здійснення науково-пошукових досліджень у системі освіти; здійснення організаційних і консультативних заходів щодо надання практичної допомоги установам та закладам освіти і науки, керівникам і працівникам органів управління освітою; вивчення сучасних концепцій ефективного вітчизняного та міжнародного досвіду щодо модернізації освіти та удосконалення освітнього менеджменту; пропозиції та науково-практичні рекомендації щодо нормативно-правового забезпечення освіти; науковий та навчально-методичний супровід впровадження інформаційно-комунікаційних технологій, дистанційної освіти в діяльності закладів освіти; участь у спільних наукових проєктах з пріоритетних напрямів розвитку освіти, наукової роботи за грантами вітчизняних, міжнародних та іноземних фондів, контрактами з іноземними організаціями максимальним залученням інвестицій для реалізації інноваційних освітніх програм у сфері освіти і науки; співпраця з вітчизняними та міжнародними організаціями та участь у всукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях, семінарах, конкурсах та інших заходах для впровадження інновацій у навчально-виховний процес національної освіти.

У 2017 році пріоритетом державної політики визначено забезпечення доступності здобуття дошкільної освіти дітьми та забезпечення необхідних умов функ-

ціонування та розвитку мережі закладів дошкільної освіти, розширення мережі закладів дошкільної освіти, ліквідації черг на влаштування дітей до закладів дошкільної освіти до 2020 року, Міністерством освіти і науки України розроблено та прийнято Кабінетом Міністрів України розпорядження від 06.12.2017 № 871-р «Про затвердження плану дій на 2017-2019 роки поетапного створення додаткових місць у закладах освіти для дітей дошкільного віку». План дій розроблено на підставі регіональних планів створення додаткових місць для дітей дошкільного віку та передбачає з 2017 до 2020 року створити 96 тисяч місць.

За даними регіональних органів управління освітою у 2017 році мережа закладів дошкільної освіти становила 15 тисяч 433 заклади, у яких налічується майже 1 млн. 335 тис. дітей. На 100 місцях перебуває 112 дітей. Відсоток охоплення у закладах дошкільної освіти дітей дошкільного віку становить 85; старшого дошкільного віку – 95. На рис. 1. подано регіональний розподіл закладів дошкільної освіти та навчально-виховних комплексів, а на рис. 2. чисельність дітей у закладах дошкільної освіти.

Упродовж 2017 року створено більше 27 тисяч додаткових місць для дітей у функціонуючих закладах дошкільної освіти та за рахунок розвитку мережі дитсадків через: введення в експлуатацію новобудов – 31 (Київська область – 6; Івано-Франківська – 5, Львівська – 4; Вінницька, Волинська та місто Київ – 3; Дніпропетровська, Тернопільська – 2; Харківська, Херсонська, Полтавська –1); реорганізації закладів освіти із створенням дошкільних відділень – 144; реконструювання ЗДО – 48; відкриття приватних ЗДО – 48; відновлення діяльності закладів, що використовувались не за призначенням – 29; відкриття дитячих садків у пристосованих приміщеннях – 33; відкриття додаткових груп у функціонуючих ЗДО – 531; інші шляхи створення закладів дошкільної освіти (груп), зокрема відновлення діяльності закладів, що функціонували, реорганізації із перепрофілюванням у заклад дошкільної освіти – 36. Найбільше створено місць для дітей дошкільного віку: м. Київ – 3 618; Київська область – 3 280; Львівська область – 396. Черга у заклади дошкільної освіти скоротилась і становить 46 898 дітей (у 2016 – 78 468 дітей).

Розвивається і мережа закладів дошкільної освіти, що надають послуги з інклюзивної освіти. У дитячих садках станом на грудень 2017 року функціонує 578 інклюзивних груп (у 2016 році – 275).

Показниками результативності діяльності дошкільної освіти в регіональному аспекті є охоплення дітей закладами дошкільної освіти різних типів та форм власності: дітей дошкільного віку (3 – 5 років) та старшого дошкільного віку (від 5 до 6 (7) років). Подано частку охоплення дітей дошкільною освітою закладами дошкільної освіти різних форм власності за віком: дошкільний вік (3 – 5) років та старший дошкільний вік (від 5 до 6 (7) років).

Показниками результативності діяльності дошкільної освіти в регіональному аспекті є охоплення дітей закладами дошкільної освіти різних типів та форм власності: дітей дошкільного віку (3 – 5 років) та старшого дошкільного віку (від 5 до 6 (7) років). Подано частку охоплення дітей дошкільною освітою закладами дошкільної освіти різних форм власності за віком:

Дніпропетровська	986	Дніпропетровська	114431
Одеська	849	м. Київ	112248
Львівська	834	Харківська	79665
Вінницька	805	Одеська	78959
Хмельницька	781	Львівська	77515
Київська	781	Київська	73880
Харківська	715	Запорізька	59080
м. Київ	710	Вінницька	58001
Житомирська	687	Донецька	55082
Донецька	665	Полтавська	50421
Черкаська	661	Закарпатська	48443
Полтавська	639	Хмельницька	48152
Закарпатська	594	Житомирська	47975
Тернопільська	592	Рівненська	43059
Миколаївська	566	Черкаська	42992
Рівненська	535	Миколаївська	42048
Запорізька	523	Івано-Франківська	41511
Кіровоградська	500	Волинська	39628
Херсонська	499	Херсонська	37899
Сумська	493	Сумська	37700
Волинська	488	Кіровоградська	33631
Чернігівська	449	Чернівецька	33525
Івано-Франківська	436	Тернопільська	32925
Чернівецька	381	Чернігівська	30097
Луганська	264	Луганська	15732

Рис. 1. Кількість дошкільних навчальних закладів освіти та навчально-виховних комплексів

Рис. 2. Чисельність дітей у дошкільних навчальних закладах

Черкаська	97	Київська	100
Хмельницька	95,1	Івано-Франківська	100
Харківська	94	Полтавська	99,7
Чернігівська	93,5	Львівська	99,3
Сумська	93	Черкаська	99
Київська	92,5	Херсонська	98
Миколаївська	91,4	Закарпатська	98
Житомирська	91,2	Кіровоградська	97,3
Полтавська	91,1	Хмельницька	97,2
Херсонська	89,6	Сумська	96,6
Волинська	88	Житомирська	96,5
Кіровоградська	87,2	Чернігівська	96,4
Дніпропетровська	86,7	Дніпропетровська	96,1
Вінницька	86	Чернівецька	96
Закарпатська	83,5	Рівненська	96
Запорізька	83,2	Донецька	95
Рівненська	82	Миколаївська	94,2
Чернівецька	80	м. Київ	94
Одеська	78	Одеська	93
Луганська	76,6	Харківська	92,3
Донецька	76	Вінницька	90,6
Тернопільська	75,6	Волинська	90
м. Київ	73,6	Луганська	87,8
Івано-Франківська	71	Запорізька	70
Львівська	70	Тернопільська	69
Дошкільний вік (3 – 5) років		Старший дошкільний вік (від 5 до 6 (7))	

Рис. 3. Відсоток охоплення дітей закладами дошкільної освіти різних типів та форм власності

м. Київ	100	Запорізька	100
Чернігівська	100	м. Київ	100
Івано-Франківська	100	Чернігівська	100
Херсонська	98,6	Чернівецька	100
Полтавська	98,6	Черкаська	100
Житомирська	98,1	Хмельницька	100
Черкаська	98	Херсонська	100
Хмельницька	97	Харківська	100
Харківська	97	Тернопільська	100
Київська	97	Сумська	100
Вінницька	95,4	Рівненська	100
Сумська	94,7	Одеська	100
Донецька	94	Миколаївська	100
Днепропетровська	93,5	Кіровоградська	100
Волинська	92,3	Київська	100
Миколаївська	92	Івано-Франківська	100
Одеська	91	Закарпатська	100
Кіровоградська	89,4	Житомирська	100
Рівненська	89	Днепропетровська	100
Луганська	88,6	Волинська	100
Запорізька	88	Вінницька	100
Закарпатська	86,5	Полтавська	99,9
Тернопільська	85,5	Львівська	99,5
Чернівецька	81	Донецька	99
Львівська	78	Луганська	98,2
Дошкільний вік (3 – 5) років		Старший дошкільний вік (від 5 до 6 (7) років)	

Рис. 4. Відсоток охоплення дітей дошкільною освітою різних форм власності

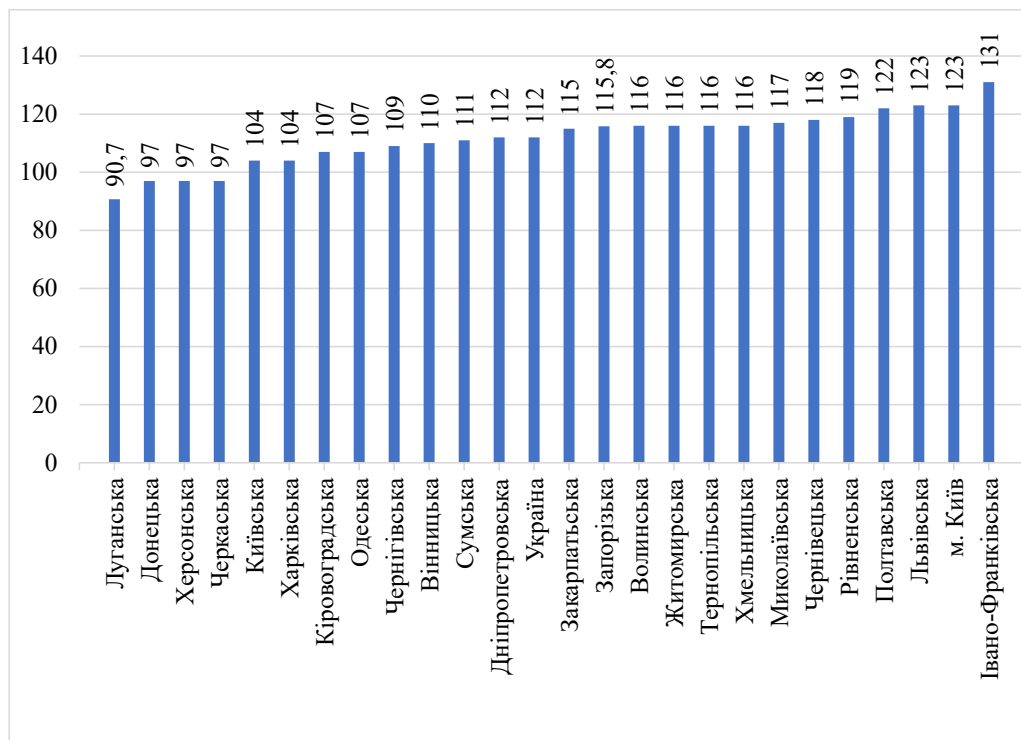

Рис. 5. Чисельність дітей на 100 місць у закладах дошкільної освіти

дошкільний вік (3 – 5) років та старший дошкільний вік (від 5 до 6 (7) років).

Є проблеми охоплення дітей дошкільною освітою на регіональному рівні. Це підтверджує інформація діаграми (рис. 6), де подана чисельність дітей, що перебувають на черзі на територіях адміністративно-територіальних одиниць. Найкраща ситуація склалася в Житомирській області, а найбільш гостра ситуація – Одеській області.

Важливим фактором щодо подолання проблеми є створення додаткових місць у закладах дошкільної освіти. Для розвитку мережі закладів дошкільної освіти різного типу, розширено перелік юридичних та фізичних осіб, які можуть бути засновниками закладу дошкільної освіти – це орган державної влади від імені держави, відповідна рада від імені територіальної громади (громад), фізична та/або юридична особа (зокрема релігійна організація, статут (положення) якої зареєстровано у встановленому законодавством порядку), а також заклад дошкільної освіти може бути засновано на засадах державно-приватного партнерства (корпоративний).

Презентована нова редакція програми розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт», схвалено на комісії з дошкільної педагогіки та психології Науково-методичної ради з питань освіти МОН України.

Важливим фактором щодо подолання проблеми є створення додаткових місць у закладах дошкіль-

ної освіти. Для розвитку мережі закладів дошкільної освіти різного типу, розширено перелік юридичних та фізичних осіб, які можуть бути засновниками закладу дошкільної освіти – це орган державної влади від імені держави, відповідна рада від імені територіальної громади (громад), фізична та/або юридична особа (зокрема релігійна організація, статут (положення) якої зареєстровано у встановленому законодавством порядку), а також заклад дошкільної освіти може бути засновано на засадах державно-приватного партнерства (корпоративний).

Презентована нова редакція програми розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт», схвалено на комісії з дошкільної педагогіки та психології Науково-методичної ради з питань освіти МОН України.

Запропоновано для закладів ЗДО Примірний перелік ігрового та навчально-дидактичного обладнання для закладів дошкільної освіти, де зацентровано увагу на міжнародному співробітництві у системі дошкільної освіти, зокрема співпраця із The LEGO Foundation, відповідно Меморандуму про співпрацю між Міністерством освіти і науки України та благодійним фондом The LEGO Foundation навчання педагогів проводиться через інновації, зокрема: тренінги, семінари, майстер-класи тощо. У процесі роботи зацентровано на низці питань щодо особливостей впровадження основ конструювання у освітній процес закладів дошкільної

Одеська	8406	м. Київ	3502
м. Київ	5643	Київська	3280
Дніпропетровська	4776	Львівська	2856
Закарпатська	2126	Харківська	1891
Запорізька	2095	Івано-Франківська	1468
Харківська	2066	Одеська	1351
Чернівецька	2056	Дніпропетровська	1287
Хмельницька	2031	Запорізька	1061
Рівненська	2030	Закарпатська	1001
Миколаївська	2011	Вінницька	972
Херсонська	1977	Рівненська	780
Вінницька	1761	Волинська	768
Київська	1725	Чернівецька	663
Львівська	1537	Тернопільська	489
Полтавська	1224	Хмельницька	440
Івано-Франківська	1200	Полтавська	431
Донецька	1115	Чернігівська	416
Черкаська	795	Житомирська	400
Волинська	680	Луганська	395
Луганська	399	Сумська	348
Сумська	387	Миколаївська	347
Тернопільська	368	Херсонська	327
Чернігівська	296	Черкаська	288
Кіровоградська	194	Кіровоградська	220
Житомирська	0	Донецька	155

Рис. 6. Чисельність дітей, що перебувають у черзі

Рис. 7. Кількість створених додаткових місць у закладах дошкільної освіти

освіти України, відзначено високий рівень конструкторських здібностей дітей, креативність, результативність впровадження програми в ЗДО.

Співпраця із Міжнародною фундацією «Aflatoun International» з метою упровадження в освітній процес закладів дошкільної освіти основ соціальної і фінансової освіти дітей дошкільного віку. Знакові заходи, які у 2017 році концептуально відобразили позиції освітянської спільноти – це всеукраїнський фестиваль-огляд кращого досвіду з організації психолого-медико-педагогічної, юридичної просвіти батьків вихованців ЗДО; Всеукраїнський освітній форум "Простір GROW UP з актуальних проблеми дошкільної освіти в Україні, зокрема, впровадження інклюзивної освіти у практику роботи ЗДО; Всеукраїнська науково-методична конференція «Оновлення системи і змісту дошкільної освіти: нова якість, нові підходи», із визначенням пріоритетів, першочергових заходів щодо оновлення системи і змісту дошкільної освіти, планів розвитку дошкільної освіти у 2018 році, зокрема: упродовж 2017 року в Міністерстві освіти і науки України обговорено актуальні проблеми та досягнення розвитку дошкільної освіти у 2017 році, новачі програмно-методичного забезпечення змісту дошкільної освіти, осучаснення змісту дошкільної освіти здійснювалося за такими напрямками: оновлення Базового компонента дошкільної освіти та чинних програм розвитку, навчання і виховання дітей раннього і дошкільного віку з урахуванням положень Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа», забезпечення наступності дошкільної та початкової освіти; координація роботи щодо реалізації основних положень Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти; «Нова українська школа» у частині модернізації змісту та навчально-методичного забезпечення змісту загальної середньої освіти; Формування екологічно-, економічно- й соціально-доцільної поведінки у дошкільників через освіту сталого розвитку; розробка і впровадження навчально-методичного забезпечення початкової освіти в умовах реалізації нового Державного стандарту початкової загальної освіти; створення дидактико-методичної системи розвитку дитячої творчості у межах навчально-виховного процесу дошкільного та загальноосвітнього навчального закладу; психолого-педагогічне забезпечення особистісно-орієнтованої освіти на гуманістично-педагогічних засадах у загальноосвітніх навчальних закладах; змістовно-методичне забезпечення ціннісно орієнтованого інтегрованого навчання за програмою «Початкова школа: освіта для життя»; підготовка та підвищення кваліфікації педагогічних працівників відповідно до положення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа»; підвищення рівня

професійної компетентності педагогічних, науково-педагогічних працівників через проведення всеукраїнських фахових конкурсів, наукових конференцій, семінарів, шкіл передового досвіду.

Стратегію розвитку освіти та освітню політику у 2017 році визначили такі документи: *Закони України*: «Про освіту» від 23.05.1991 № 1060-XII, від 05.09.2017 № 2145-VIII; «Про загальну середню освіту» від 13.05.1999 № 651-XIV; «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 № 2402-III; «Про загальнодержавну програму «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2016 року» 05.03.2009 № 1065-VI; «Про внесення змін до законодавчих актів з питань загальної середньої та дошкільної освіти щодо організації навчально-виховного процесу» від 06.07.2010 № 2442-VI.

Укази Президента України: «Про додаткові заходи щодо підвищення якості освіти в Україні» від 20.03.2008р. № 244; «Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні» від 30.09.2010р. № 926; «Питання Міністерства освіти і науки України» від 25.04.2013 № 240/2013; «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» від 25.06.2013 № 344/20134.

Постанови Кабінету Міністрів України: «Деякі питання забезпечення підручниками та навчальними посібниками студентів вищих навчальних закладів, учнів загальноосвітніх і професійно-технічних навчальних закладів та вихованців дошкільних навчальних закладів» від 27.08.2010 № 781; «Про затвердження Державного стандарту початкової загальної освіти» від 20.04.2011 № 462.

Розпорядження Кабінету Міністрів України: «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року» від 14 грудня 2016 року № 988-р.

Висновки. Систему освіти розглядаємо як сукупність взаємозалежних та взаємообумовлених функціональних складових, спроможність до відтворення синергетичного ефекту. Дошкільна, початкова, базова загальна середня освіта (основна школа) та повна загальна середня освіта (старша школа) – це системотворюючі ресурси вищої національної освіти.

Елементи національної системи освіти знаходяться під впливом територіальних, географічних, етнічних, демографічних, політичних, економічних, соціальних, ринкових, інноваційних, культурологічних факторів зовнішнього середовища.

Враховуючи регіональні особливості та результативність функціонування системи освіти, яка за принципом синергії в позитивній чи негативній площині впливатиме на вимір вектору успішності, системності, досконалості та конкурентоспроможності системи освіти України.

1. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII.
2. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII.
3. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 26.11.2015 № 848-VIII.
4. Закон України «Про загальну середню освіту» від 13.05.1999 № 651-XIV.
5. Закон України «Про охорону дитинства» від 26 квітня 2001 року № 2402-III.
6. Закон України «Про внесення змін до законодавчих актів про загальну середню та дошкільну освіту щодо організації навчально-виховного процесу» від 06.07.2010 № 2442-VI.
7. Закон України «Про професійно-технічну освіту» від 10.02.1998 № 103/98-ВР.

8. Закон України «Про дошкільну освіту» від 11 липня 2001 р. № 2628-III.

9. Закон України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 р. № 2657-XII.

10. Інформаційно-аналітичні матеріали про діяльність Інституту модернізації змісту освіти у 2017 році / Уклад.: К. Левківський, В. Ямковий, Л. Івлева; для керівника ред. Ю. Завалевського – К. : ІМЗО, 2018. – 396 с.

E-mail: Dhverfh@ukr.net